

Työn ja tuotannon muutokset

Helsinki 18.05.2010

Jussi Vähämäki

Erikoistutkija

Metodi

- ✦ Kuinka koneet, joita käytämme, muokkaavat
- ✦ 1. suhteitamme toisiin
- ✦ 2. rytmittävät elämäämme
- ✦ 3. vaativat määrättyjä taitoja
- ✦ 4. ruokkivat tiettyjä mielentiloja, asenteita
- ✦ 5. ja kuinka meistä tehdään niiden käyttäjiä.

Ongelma

- ✦ Tuotannon ja työn uusi maailma: terveys, koulutus ja kulttuuri.
- ✦ Hallitsevassa asemassa: ”hoivatyö”, *ihmisen tuottaminen ihmisen avulla* (Robert Boyer)
- ✦ Uudet koneet syntymässä
- ✦ Kokeilujen ja kamppailujen aika
- ✦ Koulutuksen/kasvatuksen muuttunut rooli: autonomian ja paremman elämän välineestä työvoiman hallinnan keinoksi

Työn muutos I

- ✦ Työ: informaation käsittely ja kontrollointi, tietokykyjen soveltaminen
- ✦ Koneen osasta koneen rinnalle
- ✦ Työssä tehtävä (edes jotain) päätöksiä, valintoja, käytettävä itsenäisesti kykyjä
- ✦ Vaatimukset koskettavat eri tavoin eri asemissa työskenteleviä, mutta luonnehtivat yhä enemmän työsuoritusten eri tapoja

Työn muutos II

- ✦ Tapahtuu myös tehdastyössä ja palveluissa
- ✦ Henkisen ja ruumiillisen työn ero pyrkii häviämään
- ✦ Materiaaliset palvelut/immateriaaliset palvelut
- ✦ Työn aineettomuus näkyvää erityisesti ”hoivatyössä” ja ”aineettomissa palveluissa”
- ✦ Työsuoritukset sijoittuvat yk-tuotantoon, elämään eikä niitä määritä tuotteen elinkaari/kierto

Tietokyykytyö

- ✦ Ei uusi työn käsite
- ✦ ”hegemoninen” = muut ”elollisen” työn muodot järjestyvät sen mukaan
- ✦ Taustalla avoimen ”keskustelun”, sos. yhteistyön malli
- ✦ Enää ei ole mahdollista puhua työn ”tieteellisestä järjestämisestä”
- ✦ Vallalla erilaisten organisatoristen mallien sekoitus ja konfliktin mukaan mitä tuotetaan
- ✦ Heterogeenisyys, rajattomuus, ”historian loppu”

Nykytyön maailmat

- ✦ Ei yhtä hallitsevaa tuotannon mallia
- ✦ Ei yhtä ainoata työn mallia
- ✦ Työsuoritukset vailla yhteistä mittaa
- ✦ Yhteiskunta ei ole totaliteetti: se koostuu erilaisista, ristiriitaisista ja liikkeessä olevista elementeistä
- ✦ Ei ”historianfilosofiaa” (edistys/taantumus): tapahtumien aleatorisuus
- ✦ ”View from nowhere” ei mahdollinen: kaikki samassa sopassa

Kerrataan:

- ✦ Tietokykytyö= abstrakti työn muoto, joka määritellään ja jota käytetään itsenäisenä yhteiskunnallisena työvoimana yhteiskunnallisessa yhteistyössä
- ✦ Ilmenee eri tavoin eri yhteyksissä
- ✦ Työvoiman kyky yhteistyöhön, kommunikointiin ja itsekontrolliin ovat työn *rakenteellisesti* määrääviä tekijöitä ja ne ohjaavat työvoiman formaatiota/koulutusta ja ohjaamista

Kysymyksiä:

- ✦ Muuttuuko kaikki työ tietokyytyöksi ratkaisevassa määrin ja mikä on tämän työn ”nuppineulatehdas” /malli?
- ✦ Muuttuuko työvoima massaälymystöksi?
- ✦ Voiko massaälymystöstä tulla yhteiskunnallisesti ja poliittisesti hallitseva toimija?
- ✦ Merkkejä: edustuksellisen järjestelmän ongelmat, poliittisen kentän uudelleen määrittäminen, instituutioiden ja ihmisten suhteet?

Työn muotoja

- ✦ 1. Palkkatyö
 - ✦ a) Ruumiillinen/”yksiaistinen” työ
 - ✦ b) Henkinen/”johonkin tietoon” perustuva työ
- ✦ 2. Itsenäinen työ
- ✦ 3. Näennäisesti itsenäinen työ
- ✦ 4. Hoiva ja palvelustyö
- ✦ 5. ”Feminisoituva” työ

Palkkatyö I

- ✦ Perinteinen palkkatyö: Alistussuhde, työnantajan direktio-oikeus
- ✦ Teollisuustyöläisen/massatyöläisen hahmo hallitseva
- ✦ Palkkatyön muutos: työn tilalliset ja ajalliset koordinaatit hajoavat, työsuoritukset ja työsopimukset muuttuvat sisällöltään
- ✦ Perinteisten palkkatyöläisten määrä vähenee
- ✦ AY-liikkeen merkityksen heikkeneminen
- ✦ Työmarkkinoiden rakenne muuttuu

Palkkatyö II

- ✦ Palkkatyösuhteissa perinteinen jako ruumiilliseen ja henkiseen työhön menettää merkitystään
- ✦ Työstä ei tule välttämättä älykkäämpää
- ✦ Ruumiillinen työ älykkääksi, henkinen työ teknistetään/koneistetaan
- ✦ Koulutuksen muutos: kulttuurisesta itsenäisyydestä aivottomaan ajatteluun

Itsenäinen työ

- ✦ Teollisessa järjestelmässä: käsityöläinen, pienyrittäjä
- ✦ Oman työn ja työajan hallinta
- ✦ Palkkatyöläiseen verrattuna tulon jatkumisen suurempi epävarmuus
- ✦ Ymmärrettiin katoavaksi tai marginaaliseksi teollisessa järjestelmässä (tärkeä innovaatioiden tuottamisen kannalta)

II-polven itsenäinen työ

- ✦ Mihin katse:
- ✦ Työn sisällöt
- ✦ Tilan aistiminen
- ✦ Tulon muoto
- ✦ Ammatillinen identiteetti
- ✦ Välttämättömät resurssit työhön
- ✦ Välttämättömät resurssit työn jatkuvuudelle
- ✦ Markkinat
- ✦ Omien etujen järjestäminen ja edustaminen
- ✦ Kansalaisuus/juridinen asema
- ✦ <http://www.unitedprofessionals.org/>

Erottavia piirteitä

- ✦ Työn sisällöt: vuorovaikutus, verkostot, liikkuminen
- ✦ Tilan ja ajan aistiminen: työtilana elämäntila, työaikana elämänaika
- ✦ Korvauksen muoto: palkasta palkkioon
- ✦ Ammatti-identiteetti: massatyöläisestä persoonalliseen osaajaan
- ✦ Markkinat ja resurssit: suhdeverkostot, tiedon hankinta; erityistaidot; mahdollisuus rahoitukseen

Erojen talous

- ✦ Toyotismi: työn painopiste vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon
- ✦ Tuottavuus ei enää yksikkötuottavuutta, vaan vuorovaikutusketjun tuottavuutta
- ✦ Varieteetalous: modulointi/variointi (keskustelu/juoru)
- ✦ Erojen vallankumous 80-luvulta alkaen

Työsuoritus

- ✦ Suoritusten yhteismitattomuus
- ✦ Ei mahdollista palauttaa yhteen hallitsevaan muotoon (laadultaan, tyypiltään, sopimusmuodoltaan)
- ✦ Erosta (poikkeavuudesta) eroihin (jokaisen on oltava erilainen)
- ✦ Tasa-arvopolitiikasta erojen hallinointiin
- ✦ ”diversity management”, ”monikulttuurisuus” (erojen naturalisointi)

Uudet työn muodot

- ✦ Kaksi uutta elementtiä:
 - ✦ 1. palvelut, vuorovaikutusketjut
 - ✦ 2. Tietokykytyö/yhteiskunnallinen yhteistyö tuottavana
- ✦ Kaksi hallinnan mallia:
 - ✦ 1. sosialistinen politiikka (keppi)
 - ✦ 2. liberaalihallinta (porkkana)

Työn loppu/kapitalismin loppu?

- ✦ Daniel Bell/ Alain Touraine, ”postindustriaalinen yhteiskunta”
- ✦ Jeremy Rifkin ”Työn loppu”
- ✦ André Gorz ”Työyhteiskunnan loppu”
- ✦ Alfred Marshall ”industrial district”,
- ✦ Manuel Castells ”verkko”
- ✦ Uudet työn muodot rikkovat työn ja pääoman ristiriidan

Kapitalismin uusi vaihe

- ✦ Organisatoriset ja tekniset muutokset
- ✦ Mekaanisista tekniikoista kielellis-kommunikatiivisiin
- ✦ ”Informatisointi” muuttaa sekä tuotannon tapaa että työolosuhteita (työnjaon uudet muodot)
- ✦ Rahoitus/teknologia eroavat tuotannosta
- ✦ ”Käyttäjä komentaa” (ei tuottaja)

Teollinen työ

”Tiede keksii, teollisuus soveltaa, ihminen sopeutuu”
(Chicagon maailmannäyttely 1933); suunnittelu,
toimeenpano, kaupallistaminen

- ✦ Tuotannon osittelu ja kurinalainen kontrollointi ja yhteen kokoaminen
- ✦ Spontaanin vuorovaikutuksen eliminointi ja korvaaminen mekanisoidulla (liukuhihna)
- ✦ Kuriyhteiskunta (Friz Lang, Metropolis); kellon merkitys

Teollisesta tiedolliseen kapitalismiin

- ✦ Työsuorituksen tyypit, laatu ja käsitys työstä muuttuvat
- ✦ Työn digitalisoituminen: Joustavuus, intensiivisyys, kustannusten säästö, miniatyrisoiminen, erilaisten yhteen sitominen, samojen ohjelmien käyttäminen eri koneissa/eri konteksteissa
- ✦ Kommunikoiminen, yhteistyö, itsekontrolli (sos.kontrolli) korvaavat vanhan järjestyksen

Digitalisoidusta työstä tiedolliseen

- ✦ ”Työntekijän sielun on laskeuduttava työpaikalle”
- ✦ Joustavuus, sijoittuminen yhteistyösuhteisiin yhteiskunnassa, työsuoritusten kommunikatiivis-kielellinen luonne
- ✦ Uusi paradigma: tieto, ”aineeton” tuotanto, symbolinen/symbolien kulutus
- ✦ Tietotyö=digitalisoidun työn abstrakti (elävä) muoto

Työ käyttöliittymänä

- ✦ Vaatii kykyä valita eri vaihtoehtoista, mahdollisuuksista, lisää vastuuta, edellyttää itsenäisyyttä
- ✦ Suhteessa koneeseen, kykyihin, hierarkiatasoihin
- ✦ Persoonallisuuden ja vuorovaikutuskykyjen järjestäminen, ohjaus ja kontrolli (aineettomina ominaisuuksina)
- ✦ ”oikeat” valinnat, ihmissuhteet, luonne